

PFU-SAK NR. 231/13

KLAGER: Tore B. Krudtaa og Trond Skaftnesmo
ADRESSE: Buveien 3, 3214 Sandefjord
TELEFON:
PUBLIKASJON: NRK (Ytring)
PUBLISERINGSDATO: 26.07.2013
STOFFOMRÅDE: Politikk
GENRE: Kronikk
SØKERSTIKKORD: Tilsvarensretten
REGISTRERT: 20.08.2013
BEHANDLET I SEKR.: 26.08.2013
BEHANDLES I PFU: 29.10.2013
FERDIGBEHANDLET: 29.10.2013
BEHANDLINGSTID: 69 dager
KLAGEGRUPPE: Privatpersoner
PFU-KONKLUSJON:
HENVISNING VVPL.:
RETTSBEHANDLING:
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER:

SAMMENDRAG:

NRK publiserte fredag 26. juli 2013 en kronikk på sitt nettsted for debatt (NRK Ytring) med tittelen «Miljøbevegelsens mørke understrøm» og ingressen:

«Det er ikke tilfeldig at konspirasjonsteoretikere og deler av alternativmiljøene trekkes mot miljøbevegelsen og Miljøpartiet De Grønne.»

Artikkelen var signert medieviter og journalist John Færseth. Kronikken startet med omtale av Kurt Oddekalv, leder for Norges Miljøvernforbund, som hadde havnet i hardt vær¹ etter å ha lenket til et nynazistisk nettsted. Artikkelen ga en rekke eksempler på koblinger mellom miljøbevegelsen/Miljøpartiet De Grønne og konspirasjonsteoretikere/alternativmiljøene. Ett av eksemplene var dette:

«I mai delte MDG-kandidatene Øyvind Solum og Rasmus Hansson talerstol med en kjent konspirasjonsteoretiker og antivaksineaktivist (lenke til et innlegg i Dagsavisen skrevet av Krudtaa; sekr.anm.) fra miljøet rundt nettstedet Nyhetsspeilet, riktig nok uten at de eller Mari Gjengedal fra Utviklingsfondet var klare over hva han hadde tenkt å si i appellen sin. [...] På samme tid gjenga et lokallag av De Grønne (lenke) feilaktige påstander om at Russlands president Vladimir Putin hadde tatt opp konsernet Monsanto som et problem under et møte

¹ Lenken går til en artikkel på Vespen.no med tittelen [-Oddekalv har alliert seg med ekstremel](#), skrevet av John Færseth. Et stykke ned i artikkelen stod det: «På veggen sin anbefaler Oddekalv også boken "Folkefiender" av Trond Skaftnesmo, som tar for seg "kjetterforskerne" Andrew Wakefield, Olle Johansson og Arpad Pusztai (se vedlagte artikkel).»

med Barack Obama (lenke). Malthé Thomassen og den omtalte taleren – som driver nettstedet Monsanto.no, som kombinerer faktiske og feilaktige påstander om selskapet og genmanipulering generelt med personangrep på meningsmotstandere – står eller har stått på lister for partiet, selv om det skal sies at Miljøpartiet De Grønne har gjort mye for å distansere seg fra slike forestillinger og fremstå som et seriøst parti.»

Nederst i artikkelen ble det opplyst at «Kronikkforfatteren slipper i august boken «KonspiraNorge», om konspirasjonsteorier i Norge». Artikkelen fikk 72 kommentarer før debatten ble stengt.

KLAGEN:

Klagerne er Tore B. Krudtaa, i artikkelen omtalt som «taleren - som driver nettstedet Monsanto.no» og Trond Skatnesmo, nevnt i artikkelen det lenkes til innledningsvis.

Klagen gjelder i all hovedsak Vær Varsom-plakatens punkt 4.15, retten til tilsvare: «De som er blitt utsatt for angrep skal snarest mulig få adgang til tilsvare, med mindre angrep og kritikk inngår som ledd i en løpende meningsutveksling [...]»

Slik klagerne ser det, har NRK spredt «sterkt negative og stigmatiserende karakteristikk om enkeltpersoner». Det vises til lenken til artikkelen på Vepsen.no: «[F]orfatteren – John Færseth – her maktet å koble følgende stigmatiserende karakteristikk til navngitte (eller lett identifiserbare) personer, som angivelige representanter for eller alliert med: nynazisme – rasisme – ekstreme antivaksinemiljøer – ekstreme høyreorienterte – personer med avvikende forestillinger – konspirasjonsteoretikere».

Klager skriver: «Det er mulig vi må leve med at slike karakteristikk dukker opp i nettmedia, med lite eller intet grunnlag i faktiske forhold. Hva vi ikke kan godta, er at vi som utsettes for disse stimplingene ikke får svare på dem – på det samme nettmediet og på det samme nivå som de er fremsatt.»

Det opplyses av klagerne ikke ble kjent med kronikken før kommentarfeltet var stengt, og de mener NRK burde varslet dem: «Det kan heller ikke være vårt ansvar, som blir utsatt for en slik trakassering, å holde oss daglig oppdatert mht. hvilke sjikaner nrk.no/ytring sprer ut midt i ferietiden. Når nrk.no/ytring publiserer slike sterkt stigmatiserende karakteristikk, har de også et eget ansvar for å gi oss mulighet til tilsvare.»

Da klagerne ble klar over kronikken, skrev de en tilsvareartikkel (se vedlegg 4). NRK takket nei (se vedlegg 3 av e-post). Etter hvert fikk de imidlertid tilbud om at kommentarfeltet kunne bli gjenåpnet for en kommentar, men da takket klagerne nei: «[Vi] fant dette "tilbudet" om å svare i et dødt kommentarfelt uakseptabelt, og mener det ikke er slik tilsvare retten skal praktiseres.»

Klagerne mener også NRK har brutt god presseskikk når det gjelder følgende punkter 3.2 (kontroll av opplysninger), 4.13 (retting av feil) og 4.14 (imøtegåelsesretten), 4.16 (digitale lenker), 4.17 (fjerning av innlegg), 4.3 (stigmatiserende ordbruk) og 4.4 (tittelbruk). Det vises igjen til artikkelen på Vepsen.no og klagerne mener at NRK ved å ikke sjekke opp grunnlaget - eller det manglende grunnlaget - for slike ærekrenkende og stigmatiserende koblinger, har brutt en rekke andre presseetiske regler: «Ingen av oss har noen gang kommet

med noen utgreininger som med noen som helst rimelighet kan kobles til f.eks. rasisme eller høyreekstreme.»

Det vises også til påstander om Krudtaa driver med personangrep og skriver usant om Mosanto og genmanipulering. Klager skriver at dette er påstander som ikke er videre spesifisert eller dokumentert, jfr. pkt. 3.2. Klager mener NRK skulle sjekket ut hvilket faktisk grunnlag artikkelforfatteren her påberoper seg, og avklart om det er slik at Krudtaa har kommet med personangrep mot meningsmotstandere. Klagerne mener det istedet dreier seg om et forsvar mot ærekrenkende personangrep og stemplinger gjort av (NN; sekr.anm.).

Klager ber PFU svarer på to spørsmål:

1. Har man krav på å få svare på påstandene NRK Ytring har spredt uten å måtte akseptere at svaret kommer i kommentarfeltet?
2. Er det den angrepnes ansvar å holde seg oppdatert om daglig sjikane og stemplinger for å svare på dette i kommentarfeltet før debatten avsluttes, eller har NRK et redaksjonelt ansvar for å la de angrepne få komme til orde og forsvare seg?

TILSVARSRUNDEN:

NRK avviser klagen. Det vises til at det påklagede tilfellet er en kronikk som inngår i en løpende politisk debatt og at PFU gjentatte ganger har sagt at meningssjangeren må ha stor takhøyde for spisse formuleringer og skarpe karakteristikker.

Det påpekes at ingen av klagerne er navngitt i kronikken, og at kun en av dem er indirekte nevnt i ett av eksemplene. NRK skriver at det kan diskuteres om eksempelbruken utløste en tilsvarsrett, men NRK mener likevel dette er «godt innenfor» det som må tåles. Her viser NRK til at PFU har uttalt at det «skal være svært stor takhøyde for ytringer uten at det automatisk utløses noen tilsvarsrett». NRK mener takhøyden bør være ekstra høy i forbindelse med det politiserte ordskifter rundt en valgkamp. Det vises også til klagerne har en offentlig profil og har valgt en offensiv stil for egne påstander.

NRK skriver videre at Krudtaa tok kontakt med redaksjonen noen dager etter publiseringen og varslet en svarkronikk. NRK sa de ville vurdere denne: «Imidlertid gikk det noe tid før teksten fra Krudtaa ble oversendt. Redaksjonen fant ikke at den innsendte teksten svarte på problemstillingene som tidligere var skissert i Færseths kronikk. I klagers innsendte tekst (som er vedlagt i klagen) påpekes det heller ingen faktiske feil i den påklagede kronikken. I stedet bruker klager stor plass på personangrep mot en navngitt person, som verken direkte eller indirekte var omhandlet i de to tidligere publiserte tekstene på Ytring. Ut fra redaksjonelle vurdering sa Ytring-redaksjonen derfor nei til å bruke teksten som en replikk. Teksten ble vurdert å være et sidespor til den offentlige samtalen som var i gang, og den fulgte ikke opp den politiske tematikken/konteksten i de to foregående kronikkene. Ettersom det på dette tidspunktet hadde gått en tid siden de to andre tekstene ble publisert, var kommentarfeltet under disse nå stengt. Ytring-redaksjonen tilbød klager å være behjelpelig med å få på plass deler av klagers tekst som en del av kommentarene i feltene under de to allerede publiserte kronikkene, men ga samtidig beskjed om at vi stusset over klagers fokus på den tidligere ikke omtalte personen.»

Når det gjelder de andre punktene skriver NRK om punkt 4.14 at ingen av de påklagede uttalelsene er av en slik art at de utløste den samtidige imøtegåelsesretten. Det vises til at klagerne selv har søkt offentlighet og må tåle å bli utsatt for kritikk.

Hva gjelder punkt 3.2, skriver NRK at dette punktet ikke er myntet på debattinnlegg, leserbrev og kronikker: «Uenighet og motstridende syn er en sentral del av debatters natur. Det vises til at media har et ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.» Slik NRK ser det, er det tale om videreformidling av synspunkt som har allmenn interesse, og at rigid tolkning av punkt 3.2, vil gjøre en levende og meningsfull debatt vanskelig. Dersom PFU er av en annen oppfatning (at en publisist skal faktasjekke/dokumentere alle påstander i et leserbrev eller kronikk), skriver NRK at det imidlertid er korrekt at Krudtaa driver nettstedet Monstanto.no og at det her fokuseres på miljøspørsmål, rettes kritikk mot genmodifisert mat og deler av industriell matproduksjon (se vedlegg). NRK mener det er dekning for påstandene: «Det er sterke personkarakteristikk på Monstanto.no. Og på nettstedets bloggartikler presenteres fakta på likefot med forskning som er svært omstridt.»

Punkt 4.13 avvises da det ikke er tale om feilaktige opplysninger, heller ikke i klagernes svarkronikk påpekes det feil, skriver NRK.

Angående lenken til artikkelen på Vepsen.no, og anførsler om brudd på punkt 4.16, vises det til at artikkelen inneholder en rekke lenker, og at dette må sees på som et tilbud til leserne om å finne mer informasjon, se argumentasjon og dokumentasjon om tema. Det vises til at i Vepsen-artikkelen, får Odedekalv selv forklare seg om medieavsløringene rundt han: «NRK er av den oppfatning at lenkene i kronikken er relevante og ikke bryter med varsomhets-utgangspunktet. Det fremkommer sterke påstander begge veier i de innlenkede artiklene, men disse må anses som en del av engasjementet og retorikken som preger denne delen av den norske offentlighet.»

NRK finner ikke punkt 4.3 (stigmatiserende ordbruk) relevant. NRK mener antivaksineaktivist er betegnende for klager, og at antivaksineaktivister omtales regelmessig som konspirasjonsteoretikere av deltakere i offentligheten. Det avvises at dette skulle være stigmatiserende. NRK peker på at ærekrenkelser ligger utenfor presseetikken, det vises her til norsk rettspraksis. Også punktene 4.4 (tittelbruk) og 4.17 (forhåndredigering) avvises.

Klagerne mener stigmatiserende må forstås som et synonym for ærekrenkende, jf. VVP 4.3 [...] Vær varsom ved bruk av begreper som kan virke stigmatiserende.

Klagerne skriver: «NRK mener videre at det er ingenting i kronikken som faller inn under dette begrepet, altså ærekrenkende/stigmatiserende uttrykk eller koblinger & kategoriseringer. Vi mener det forekommer mer enn nok av dette i kronikken så vel som i dens lenkeartikler, mer enn nok til at det utløser vår tilsvarsrett, hvilket jo er det primære grunnlaget for vår klage. [...] Hva som kvalifiserer som stigmatiserende ord og koblinger er grunnlag for skjønn. Men om NRK tillater seg å gå inn i et ugreit grenseland i så måte, er det vel enda viktigere at de respekterer tilsvarsretten. At NRK mener det bør være "stor takhøyde for sterke karakteristikk" – og at enhver må tåle å bli stemplet som "konspirasjonsteoretiker", "rasist", "ekstremt høyreorientert" osv. – tar vi til etterretning. Men vi syns ikke det er god presseskikk å legitimere en slik simpel retorikk. Og vi kan ikke godta at NRK nekter oss en anstendig tilsvarsrett. Dette er sakens kjerne.»

Det vises til at artikkelforfatteren kaller Krudtaa en "kjent konspirasjonsteoretiker", en "antivaksineaktivist" og karakterisert ham som en som generelt driver med "personangrep på meningsmotstandere", samt publiserer feilaktig informasjon om selskapet Monsanto og genteknologi generelt på nettstedet monsanto.no. Klager skriver: «Ingen av disse påstandene spesifiseres i kronikken, de fungerer kun som lettvinte stemplinger. I sitt tilsvare gjentar NRK påstanden om at Krudtaa har kommet med personangrep, med henvisning til nettstedet monsanto.no (NRKs vedlegg 1). Det vises til at denne artikkelen nettopp er et forsvar mot grove ærekrenkelser, desinformasjon og løgn fra (NN; sekr.anm.). Klager reagerer på at NRK forsøker å ubetydeliggjøre NN rolle i det de omtaler som et retorisk spill. Ifølge klagerne er NN kilden til flere av påstandene Færseth fremsetter.

Videre: «At dette poenget ikke ble trukket fram i den kronikken vi leverte til NRK.no/ytring, betyr ikke at det er irrelevant for Krudtaas tilsvare rett. Den direkte årsaken til at påstanden om personangrep ikke var nevnt i den versjonen som ble sendt til NRK.no/ytring, skyldes at vi var to om å forfatte tilsvaret. I flere runder ble ting lagt til og slettet av forfatterne, og ved en glipp ble altså dette poenget fjernet. [...]. NRK mener det er et sidespor å referere til NNs ytringer. Vi mener derimot at dette er høyst relevant, fordi den samme NN er hovedkilden for flere av Færseths stemplinger og karakteristikk.»

Videre gjennomgår klagerne det de mener er fakta om selskapet Monsanto. Klagerne skriver: «Men at noen ikke liker noe, betyr ikke automatisk at informasjonen er feil. [...] Slik vi ser det, har verken NRK eller Færseth kunne dokumentere at det på nettstedet monsanto.no, er blitt publisert feilaktig informasjon om selskapet Monsanto eller om genmanipulering. NRK og Færseth har heller ikke dokumentert at Krudtaa har kommet med personangrep mot meningsmotstandere.»

Klagerne mener NRK, ved å ha lenket opp til Færseths artikkel på vepsen.no, har koblet Skaftnesmo til sterkt stigmatiserende begreper som «rasist» og «ekstreme høyreorienterte». Klager reagerer på at koblingene får stå uimotsagt: «De er fullstendig uten saklig grunnlag, og er da heller ikke forsøkt begrunnet». Slik klager ser det, har NRK lenket opp til innhold som bryter med god presseskikk og som rammer Skaftnesmo: «Det blir stående uimotsagt at Skaftnesmo hører til blant rasister og ekstreme høyreorienterte». Klagerne synes ikke det er god presseskikk ved at man skriver noe mer anstendig på NRK men lenker opp til en artikkel som er rabiatt karakteristikk av klager.

NRK mener klagerne bedriver fakta- og tolkningsfeil, og skriver: «Verken i den påklagede kronikken eller i Vepsen-artikkelen bak den påklagede lenken, blir klager kalt eller betegnet som "rasist" eller "ekstremt høyreorientert". I den omtalte Vepsen-artikkelen heter det at "Denne saken handler om at Oddekalv har alliert seg med ekstreme høyreorienterte, og det kan han ikke løpe fra." og "grunnen til at jeg engasjerte meg er at jeg er motstander av rasisme". Ingen av disse karakteristikkene blir knyttet til noen av klagerne.»

Videre skriver NRK at det ikke er slik at «"enhver må tåle" omtale av denne art». Men, skriver NRK: «Vi mener, som tidligere nevnt, at en profilert vaksinemotstander ikke kan bli overrasket over å omtales som konspirasjonsteoretiker. I denne konkrete saken, hvor klagerne ikke er direkte identifisert, utløser ikke kronikken og påstandene som fremkommer der, automatisk noen tilsvare rett fra klagerne side.»

Det vises til at Krudtaa klager på at han i kronikken omtales som en person som kommer med personangrep. Videre klages det over at han fikk kronikken refusert: «NRK mener som

tidligere nevnt at den påklagede kronikken ikke utløser tilsvarsrett. Samtidig finner vi argumentasjonen for påstått tilsvarsrett noe underlig, når klagerne i samme PFU-tilsvar vedgår at de selv redigerte bort alle poenger/forsvar mot angivelige personangrep i teksten før den ble sendt NRK, jamfør side 3 i tilsvaret. Skulle teksten være å anse som et tilsvar, er det i henhold til VVP 4.15 et krav at et tilsvar er "av rimelig omfang, holder seg til saken og har en anstendig form"». [...] «Kronikken ble refusert av NRK fordi den ikke svarte på noe i den løpende debatten, men i stedet handlet om noe helt annet. Teksten kan ikke ansees som et tilsvar, men som en vanlig kronikk. PFU har gjentatte ganger fastslått at det er redaktørens soleklare rett å avgjøre hvilke leserinnlegg/kronikker som skal publiseres.»

Videre vises det igjen til tilbudet om å svare i kommentarfeltet under Færseths kronikk, «dog uten personangrep mot (NN; sekr.anm.). Klager avslo dette tilbudet.»

«NRK har ikke tatt stilling til hvor eller hvordan konfliktene mellom Krudtaa, Skaftnesmo og (NN; sekr.anm.) oppsto, og redaksjonen anser heller ikke dette som relevant i PFU-klagen. NN har aldri vært nevnt i den innklagede kronikken eller i svarreplikken fra MDG, som ble publisert dagen etter den påklagede kronikken. Det er klager, som både gjennom sin refuserte kronikk, i sin muntlige kommunikasjon med NRK og i PFU-klagene vier denne personen stor oppmerksomhet. Ytring-redaksjonens etterprøving av påstandene i kronikken har bestått i å konstatere at det på klager Krudtaas blogg forekommer sterke personkarakteristikk, at svært omstridt forskning presenteres som ukontroversiell, samt at Krudtaa gjennom leserinnlegg og som engasjert lokalpolitiker har søkt offentlighet.» Det vises ellers til det i kronikken lenkes til et bredt utvalg av relevante nettsteder, også til klager Krudtaas egen kronikk i Dagsavisen om vaksinekritikk.